

KTF UK

Disertační práce

Název: Strahovští katecheté v 19. století

Autorka: ThLic. Mgr. Lenka Jeřábková

Obhajoba: září 2013

Posudek oponenta:

Předložená práce se zabývá pastoračí a katechetikou devatenáctého století v českých zemích se zřetelem k premonstrátskému klášteru na Strahově. Autorka v úvodu formuluje jako cíl práce „ukázat typologicky nejčastější pastorační příležitosti, kterým byl řadový křesťan vystaven a dokumentovat premonstrátské působení v tomto kontextu“. Za tím účelem prostudovala jednak relevantní sekundární literaturu o pastorači a katechetice v daném období, dvě dobové učebnice pastorální teologie (z počátku a konce 19. stol.) a pak řadu archivních nepublikovaných materiálů. V uvedení archiválií vidím hlavní cenu uvedeného textu.

Autorka se snaží popsat pastorační (katechetické) situace, a pak doložit (někde spekulativně dovodit) jak se v nich chovali strahovští premonstráti. V tomto smyslu je věrná formulovanému cíli, a snad je možné říci, že jej nějak splnila.

Nicméně ke zpracování mám následující připomínky. Otázkou pro mě zůstává název práce, domnívám se, že text mu příliš neodpovídá. Už formulace cíle je koncentrovaná na „typologicky nejčastější pastorační příležitosti“, proč tedy název je zúžen na „strahovští katecheté“?? Navíc ze zpracování se zdá, že autorka se sice snažila popsat práci strahovských katechetů, nicméně v řadě bodů k nim mnoho nenašla, tak dané situace popsala z dobových učebnic a článků s ne zcela jasně vyjádřeným předpokladem, že takto jistě jednali i strahovští katecheté.

V názvu se uvádí 19. stol., postrádám jeho vymezení. Proč se autorka nedržela vymezení „dlouhé 19. stol.“ které se jednak v obdobné literatuře užívá, jednak vystihuje skutečnost a jednak autorka prakticky (nereflektovaně?) do tohoto pojetí spadá – Chládek patří de facto do 18. stol.; Skodopoleho poslední pastorálka (1905) do stol. 20. Pojem „dlouhé 19. stol.“ tyto problémy řeší. Nejde mi zde o uvedení daného pojmu, ale jeho vysvětlením by autorka dospěla k věcné charakteristice uvedeného období.

Zásadní poznámkou je absence kulturně společenské diferenciaci daného období, která pak měla vliv na pastoračně katechetické „příležitosti“ – anebo aspoň na jejich účinnost. Postrádám rozlišení životního stylu na přelomu 18./19. stol. kdy převládá patrně vesnický a maloměstský styl života, kdy elity byly ovlivněny katolickým osvícenstvím – a přelom 19./20. stol. s vlivem industrializace, sekularizace, kdy došlo k rozpadu často tradičního prostředí vznikem dělnických kolonií, nastolením sociální otázky, kdy elity byly ovlivněny proticírkevním smýšlením. Církev s katechezí a pastoračí je přece v úplně jiném prostředí – namísto třeba vlažného a formálního přístupu k víře se dostává do vysloveně proticírkevního milieu – ve školách, na úřadech, v legislativě.... Absenci uvedeného kontextu považuji za připomínku zásadní (autorka několikrát cituje Z. R. Nešpora „Náboženství v 19. stol. – např. zde by k tomu něco našla v kapitole o antiklerikálním hnutí).

Dílčí poznámky:

Na s. 17 autorka uvádí, že zatímco v katechetice došlo k vývoji metody, v past. teol. zůstává metoda víceméně stejná – jakou metodu má autorka na mysli?

Když autorka píše, že obor past. teol. je strukturován až do poloviny 20. stol. podle tří úřadů Ježíše Krista (s. 17), tak nemá pravdu, pokud se dovolává Skodopoleho (a to dělá v hojně

miře), neb ten daný způsob kritizoval, vymezoval se vůči němu a vytýkal jej německým pastorálkám, pro které to ovšem víceméně platilo.

Při této příležitosti je třeba připomenout, že pastorální teologie v 19. stol. dělala určitý vývoj, v učebnicích nacházíme různé směry, Pavel Ambros je (v úvodu k Špidlík/Rupnik, *Nové cesty pastorální teologie*, s. 25) nazývá metodami, uvádí a charakterizuje čtyři – pokud tedy autorka tvrdí, že metoda zůstala v pastorální teologii stejná, měla by s Ambrosem polemizovat a své tvrzení doložit. Z dobové odborné literatury by pak ostré rozlišení dvou směrů a čtyř kategorií v pastorální teologii 19. stol. našla u Dorfmannna (Franz Dorfmann, *Ausgestaltung der Pastoraltheologie zur Universitaetsdisziplin und ihre Weiterbildung* – z něj ostatně jak vidno Ambros své dělení metod přejímá i když to neuvádí.). V polemice Dorfmannna a Skočdopoleho (viz článek Skočdopoleho v ČKD který autorce asi unikl) by pak našla dobový požadavek vědeckosti dle něhož katechetika má být součástí pastorální teologie, na tom se Dorfmann i Sočdopole shodují. Absence této úvahy se mi v disertaci, která popisuje katechetiku a pastorální teologii v 19. stol. jeví podstatná.

Pokud autorka dále uvádí, že „tato epocha je členěna na dvě periody“ (s. 17) pak jde o členění (užitečné) jednoho autora, ale nemusí být všeobecně platné. Pokud uvádí, že „druhé období se obrací dovnitř církve“ – (neříká co se obrací) ale hlavně neuvádí čím je to dáno, jak a proč k tomu došlo (viz zásadní připomínka výše).

Pokud dále uvádí, že do pojmosloví katol. teologie se obor dostal až počátkem 19. stol. tak by to mohlo být pravdou v chápání „dlouhého 19. stol.“, jinak sotva, neb disciplína se konstitovala v sedmdesátých letech 18. stol.

Autorka pokud mluví o učebnicích pastorální teologie, tak uvádí jen Chládko a Skočdopoleho, jako kdyby studenti do Skočdopolovy učebnice používali 100 let Chládko. To však naprosto (!) není pravda, např. Skočdopole zmiňuje, že on sám za svých studií studoval z učebnice Franze Haykera. Tak např. s. 145 a mnohde jinde.

Pokud autorka na s. 30 píše, že Skočdopole je autorem „originálního katechismu“, pak neuvádí jakého – z celé disertace není jasné, zda ví, že AS napsal postupně tři různé katechismy (*Katechismus náboženství katolického pro školy obecné*, České Budějovice, 1872; *První katechismus náboženství katolického*, 1891, 1892; *Druhý katechismus náboženství katolického*, 1891, 1892).

Chládkovu učebnici češtiny uvádí autorka s nesprávným názvem (správně – Naučení kratičké...).

Je zajímavé, že uvádí, že Stachovi byla vytýkána úroveň češtiny, když češtinu mu korigoval Dobrovský (jak si to vysvětluje? S. 21).

Na s. 21 uvádí pokles významu teologické fakulty – dáno vývojem počtu studentů a jejich sociálním složením – postrádám uvedení ekonomicko, kulturního kontextu – viz výše.

Na řadě míst disertační práce mě maně napadá otázka – jak souvisí uvedené s názvem práce? Např. údaje o fakultě s. 22/23; detailní údaje o premonstrátském řádu s. 33, 38, 39 ... (domnívám se, že pojednání o dějinách premonstrátského řádu by v disertaci bylo lépe řešit solidním odkazem – když to není předmětem disertačního zkoumání); popis biblických dějeprav s tím kde byly schváleny (až po Podlahovu z r. 1916) na s. 71; údaje na s. 89 o ředitelích Klárova ústavu slepců (a další podrobnosti k ústavu); na s. 92 údaje o české tyflopcedě a další; na s. 104/105 opět zajímavé detaily avšak souvisí s tématem(?); podobně s. 109; s. 112 výčet učitelů různých předmětů (disertace je o katechetice...); s. 114 podobně; podobně s. 119 Dominik Artner; s. 120 údaje o M. Haasem v letech 1905-1938 jsou mimo pojednávání stol.; údaje o porodních bábách u porodu na s. 134 a další.

Na s. 59 je jakoby parafrázován Zeidler citován však Skočdopole což je záležitost formální – a navíc i obsahová, Zeidlerův text z roku 34 reaguje na jinou situaci než Skočdopolův z roku 89! Podobně autorce uniká tento rozdíl na s. 62.

Na s. 66 zmiňuje konkordát a větu, že se jednalo o nejvýraznější plod snah o nové postavení církve ve společnosti odkazuje k Medkovi, publikaci z roku 82. Nevím, jak pracuje s historickou sekulární literaturou, ale historické studie o církvi vydané ČKCh před třiceti lety by snad bylo vhodné v disertaci citovat jen když jde o něco speciálního, o čem už dále nikdo nebadal – o což se v daném případě asi nejedná.

Někde – např. na s. 73 výrazně – dělá text dojem souboru výpisků – pečlivě odkazovaných, pokud ovšem autorka na další straně (73) uvádí ideu z pastýřského listu biskupů, tento neuvede, ani nezmíní o jaké biskupy šlo.

Kapitola 5141 na počátku uvádí, že se bude zabývat třemi farnostmi (Jihlava, Pohořelec, Radnice) a následně popisuje i přetíženost kaplanů v Milevsku.

Na s. 137 autorka uvádí údaje o odpadovém hnutí v osmdesátých letech, když nenalézá v pramenech důvody, spekuluje o tom, že mohlo jít o neshody s místním správcem či důvodem byl národnostní faktor, což blíže nevysvětluje – jak si představuje působení onoho národnostního faktoru a proč nezmiňuje vliv volné myšlenky, socialistických proudů?

Pokud mluví o křesťanských cvičeních pro různé stavy (např. s. 143 a jinde) bylo by dobré pojem stavy vysvětlit.

Na s. 146 autorka píše o mnoha modelových katechezích, aniž by uvedla kde je hledala.

Pokud skloňuje jméno Želiv, mělo by tomu být jednotně – na s. 40 píše „v Želivu“ a o čtyři řádky níže (pro místní sympatičtější) „v Želivě“. Podobně na s. 66 uvádí jednou „příslušný děkan“ a o dva řádky níže „okrskový vikář“ – domnívám se, že šlo o stejnou funkci.

V poznámkách pod čarou autorka nejednotně uvádí citace článků z časopisu ČKD – někde uvádí, že jde o článek z tohoto časopisu (což je správné), jinde nikoliv (uvádí jen čísla stránek aniž by bylo zřejmé odkud) s. 77 a jinde. Navíc např. v pozn. 375 uvádí jiná čísla stránek než v seznamu literatury – může jít o překlep, ale nevím jak častý, poznámky jsem v tomto směru nekontroloval.

V závěru uvádí, že strahovští katecheté se velkou měrou inspirovali právě Chládkovým dílem – nepostřehl jsem v tomto směru jasnou argumentaci (možná mi v záplavě podružných údajů zanikla), velmi by mě zajímala; zvláště když autorka dále v závěru uvádí, že tato učebnice utvářela charakter církve 19. století. Domnívám se tedy, že tato teze formulovaná v závěru není v práci doložena – a mám pochybnost zda jde doložit, neboť autorka zdá se vůbec nebere v úvahu enormní nárůst pastorálně teologické literatury v německy mluvícím prostředí devatenáctého století. V závěru opět (s. 169) spekuluje nad mělkým vztahem mladé generace k církvi, příčiny vidí ve velikosti farností, moralismu, administrativní zátěži duchovních a jejich malém počtu; uvádí analogii s dnešní dobou (bylo dobré uvést v čem). Zcela se opět vyhnula důvodům změny životního stylu, rozpadu tradičního společenského řádu, nástupu moderny atd. atd.

Pokud uvádí, že v práci došlo ke srovnávání vývoje pastorační práce premonstrátů s diecézními kněžími a jinými řády – systematické srovnání tohoto druhu jsem v práci příliš nezaznamenal. Podobně je tomu s reflexí náboženského vzdělání a výchovy. Když v závěru dále uvádí, že „bádání a koncipování práce,, odkryla důležitost duchovní péče o vězně, již se rovněž strahovští premonstráti věnovali.“ tak tím odkazuje na jeden nalezený dopis, anebo je ta důležitost doložena i jinými argumenty?

Práce je psána čtivě, srozumitelně, s minimálním počtem překlepů. Ukazuje na píli autorky, která sebrala množství zajímavého materiálu, který se snažila v práci uplatnit, snad až příliš. Domnívám se, že by textu prospělo více promyslet utřídění materiálu, jeho zařazení do souvislostí, pokus o charakteristiku některých teologických aspektů (nebo jejich nějakého nástínu) – třeba tehdejší eklesiologie, sakramentální teologie (v této souvislosti jsem se pozastavil nad formulací autorky na s. 131, kde píše, že křest byl první svátostí již byli dospělí a děti uváděni do církve; proč používá min. čas?).

Práci doporučuji k obhajobě před komisí s tím, že ponechávám na komisi jak s textem a připomínkami naložit.

V Českých Budějovicích, srpen 2013

Alois Křišťan

